

Personalatferd og personalopplæring

Inger Lamache

inger.lamache@ude.oslo.kommune.no

TEKST:

ØRJAN MOLDESTAD

Inger Lamache er utdannet vernepleier og spesialpedagog. Hun har 30 års erfaring fra arbeid med mennesker med utviklingshemming. Foran fullpakket sal på Nafø seminaret 2008 la hun frem personalopplæringsprogrammet som benyttes ved Nordvoll skole og autismesenter. Skolen har 50 elever med autismespekterforstyrrelser, mange med 1:1 oppfølging. Tett oppfølging medfører et høyt antall ansatte, med til tider stor turn – over i personalgruppen. For å ivareta elevene på en best mulig måte har personale utarbeidet en startpakke for nyansatte medarbeidere. Startpakken skiller seg fra tradisjonelle personalopplæringsprogrammer ved å være utformet med tanke på fremme refleksjon over egen jobb- atferd. Den skal være til praktisk nytte, fungere som miljøregler og sjekkliste, og som et holdningsskapende verktøy for alle ansatte.

Personavhengig atferd

Skolen har som utgangspunkt at «Elevene skal ha et selvstendig og meningsfullt liv». Elevens atferd påvirkes av personalets atferd. Startpakken består derfor av individuelt tilpassede samhandlings-systemer for elever og personale, med fokus på å skape et best mulig tilrettelagt læringsmiljø. Systemet skal følge elevene gjennom hele skoledagen, uavhengig av hvilket personale som er tilstede. Personalgrupper består ofte av ivrige velmenende voksne som opptrer forstyrrende og forvirrende for brukere, på grunn av manglende bevissthet om egen påvirkning på eleven. Mange overdriver hjelpen fordi de gjerne vil gjøre jobben best mulig, uten å samtidig tenke over hva som skal til for at eleven skal ha det best mulig. Å gjøre for mye kan medføre situasjonsbetinget hjelpavhengighet for elevene.

For personale som arbeider med elever med diagnoser innen autismespekteret vil det ha stor betydning å være bevisst egen påvirkningskraft. «Vanlig» barneoppdragelse i form av verbale stimuli virker ofte mot sin hensikt i arbeid med denne gruppen.

Eksempelvis kan det å fortelle eleven hva han ikke skal gjøre medføre at han faktisk gjør det. Grunnen kan være mangelfull begrepsforståelse, eller at eleven kun oppfatter deler av det som formidles. Å ha fokus på det eleven skal, ikke det han ikke skal, vil ofte være avgjørende for resultatet. I tillegg lærer mennesker med autisme ofte nye ferdigheter på en atypisk måte. Det er derfor viktig å ha fokus på læring i samspillsituasjoner, og kjenne til forsterkning og forsterkningsbetingelser i arbeidet. I praksis betyr det å flytte fokus fra person til sak; hva man faktisk skal gjøre for å motivere eleven til å utføre oppgaven.

Tilrettelegging

Lamache hevder at mennesker med autisme ofte har lav selvtillit. Det kan komme av erfaring med å mislykkes eller ikke strekke til. For å styrke selvfølelsen er det nødvendig at et positivt personale skaper et så godt læringsmiljø som mulig. Det forutsetter at personale er oppmerksom og positiv i samvær med elevene. Hovedfokuset skal være på læring og personalets rolle; hva lærer egentlig eleven av det vi gjør her og nå?

For personale er det utarbeidet et sett overordnede miljøregler som en del av tilretteleggingen.

- Ta eleven i å gjøre noe riktig; ros/belønn positiv atferd!
- Si hva eleven skal gjøre; ikke fokuser på det han/hun ikke skal gjøre!
- Vær tydelig og konkret. Dersom eleven bruker alternativ kommunikasjon; støtt din tale med tilsvarende!
- Vær lojal overfor elevens systemer og vedtatte tiltak
- Tilrettelegg for mestring. Gi tilstrekkelig med tid.

Personalet må ha fokus på de små fremskrittene og forsterker disse i form av ros eller belønning.

Lamache trekker frem viktigheten av å kjenne den enkelte elevs primære behov godt slik at eleven får en best mulig skoledag. For at personalet skal vite hva som forventes av dem er det utarbeidet sjekklister. Disse er skrevet i jeg – form, og er ment som et middel til selvrefleksjon i det daglige arbeidet. Generell personalatferd er å ha positivt fokus på eleven. Det vil si å kommunisere til og med eleven, omtale eleven i positive vendinger, gi informasjon til andre personale utenom elevtid og gi individuelt tilpasset og tilstrekkelig hjelp. Skolen ønsker atferd og holdninger som fremmer trivsel og godt læringsmiljø for elevene.

Kommunikasjon

Mennesker med autisme er ofte sterkere visuelt enn auditivt. Skolen har derfor utarbeidet visuell informasjon tilpasset den enkelte elev. Verbal kommunikasjon blir for mange elever forstyrrende, og personale prøver i størst mulig grad å tilpasse dette individuelt. Personale har fokus på kommunikasjon og hvilke hjelpebetingelser elevene trenger. Mange har bilder som alternativ kommunikasjon på skolen, og det er personalets ansvar at elevens kommunikasjonshjelpemidler er med ham og blir brukt gjennom hele dagen.

Personale har fokus på å bruke elevens kommunikasjonsform for at det skal bli begripelig for ham. Lamache fremhever viktighet av at elevene forstår det som kommuniseres, og får den hjelpen de trenger for å mestre dette. Å snakke samme språk står sentralt; «hvis vi ikke gjør det vil ikke eleven forstå hva han skal» sier hun. Personale skal både bekrefte og følge opp elevens egne initiativ.

Elevene oppfatter fort negative bemerkninger til tross for dårlige kommunikative ferdigheter. Mange av dem forstår ikke sosiale relevanser, og trenger hjelp i slike sammenhenger. En stor

personalgruppe medfører fare for mye prat, og fare for at de snakker seg imellom om sosiale ting de er opptatt av. Dette er ikke bra for elevene som ikke har disse forutsetningene, og kan medføre uro og et mindre hensiktsmessig læringsmiljø. Kommunikasjon er ofte en utløsende faktor for utfordrende atferd. Elevene trenger hjelp og tilrettelegging for at kommunikasjonen skal bli funksjonell og virke forebyggende mot utfordrende atferd.

Utfordrende atferd

Lamahe hevder at utfordrende atferd har sammenheng med personalatferd. Utfordrende atferd har gjerne en kommunikativ hensikt.

Vi som tjenesteytere er ofte forsiktig med å gi elevene informasjon eller svare på spørsmål, og velger gjerne å ignorere det eleven sier. Personale i skolen har gode erfaringer med å bekrefte eleven når han kommer med ønsker, med samtidige gi tydelige signaler om hva han skal, eksempelvis «du sier du vil..... men nå skal vi.....».

Skolen har utarbeidet egne strategier ved utfordrende atferd. Disse sier at slik atferd ikke kommenteres, den gis minst mulig oppmerksomhet og det stilles ikke spørsmål. Det skal heller fokuseres på hva eleven skal. Følelsen ved utfordrende atferd kan være likedan for lærer og elev. Begge kan bli forvirret, sint, oppgitt og lei. På skolen evalueres ofte situasjoner der utfordrende atferd har forekommet, og man spør seg hvorfor eleven gjør dette. I slike situasjoner kan personale trekke frem sjekklister og se etter mulige forklaringer. Ble miljøregler og sjekklister etterfulgt? Også video er nyttig og lærerikt i personalarbeid. Skolen har ved mange tilfeller opplevd at dette fungerer for å finne utløsende faktorer for utfordrende atferd og hensiktsmessige måter å samhandle på.

Lamahe oppsummerer en nyttig og spennende forelesning med noen synspunkter rundt det å være gode rollemodeller. Hun hevder at personalets atferd er den form for tilrettelegging som har størst betydning for eleven. Å være gode rollemodeller skaper et godt opplæringsmiljø. På skolen blir lærernes arbeidsdag elevenes hverdag, og det eleven gjør har alltid en årsak. Det har derfor avgjørende betydning at lærerne er bevisst egen atferd i samvær med elevene.

God personalatferd; like opplevelse for lærer og elev – i positiv forstand

Nordvoll skole har gitt ut 7 tema-hefter. I disse heftene er det samlet prosedyrer, veiledere, sjekklister og verktøy utarbeidet og utprøvd av personalet ved skolen. Dokumentene representerer skolens felles verktøy og retningslinjer som sammen med skolens visjon og verdier skal ligge til grunn for alt arbeid ved skolen. Heftene kan kjøpes ved å kontakte skolen eller gå inn på nettsiden <http://www.nordvoll.gs.oslo.no/>